

SUMMARY

Y. Kobyk. Use of interactive technology as a pedagogical condition of future teachers' readiness to innovative activity.

The article investigates interactive learning technologies as pedagogical conditions of future teachers to innovative activity. We describe the priorities of the modern system of higher education in Ukraine. The concepts: innovation, willingness, readiness for innovation are defined. Today, innovative activities are an integral part of the educational activities, as well as innovation improves the results of educational activities. Innovation largely depends on the innovative capacity of the teacher, the willingness to innovate involves the relationship between the activities of the teacher and his focus on improving his skills. The willingness of the teacher to innovate – is a complex integrative quality of a personality, the essence of which consists interaction of motivational, cognitive, operational and personal components in their unity, manifested in the quest for innovation and readiness to implement it on a professional level. Preparation of future teachers for innovation is a complex long-term process, which consists of the stages, has its own parameters and conditions. An important and an essential condition for the formation of readiness for innovation in the modern system of education, where the leading role is occupied by innovative technologies are interactive learning technologies. The article discusses the role of interactive technologies in the formation of readiness for future innovation activities as a part of their training to educational activities. Interactive technologies, technologies of active interaction can create a learning environment aimed at innovative approach to training and education, in which the process of gaining the theoretical knowledge is closely connected with mastering the relevant activities and group forms of learning are considered as the main mechanism for the development of a future teacher-innovator. We hypothesized that, during the preparation of future teachers, mastering of knowledge and the formation of practical skills and abilities will be done purposefully and systematically, with the use of certain interactive methods and techniques that ensure the creation of an atmosphere of partnership, cooperation, and collaboration through creation of high learning motivation and ensuring fulfillment in their future careers. It will be prepared by the teacher who is able to produce non-traditional forms and methods of work, which in turn indicates the level of educational excellence.

Key words: interactive technology, innovation, innovative activity, readiness, readiness for innovation.

УДК 378.147.88+37.026.9

М. П. Кононенко, Н. В. Коваленко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті проаналізовано підходи щодо розуміння поняття «професійна готовність», визначено сутність інтегрального утворення майбутнього вчителя – готовність до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності, змодельовано та описано його структуру, що містить мотиваційний, змістовий, технологічний, управлінський компоненти, досліджено показники готовності. Проаналізовано навчальну педагогічну практику як важливу складову професійної

підготовки педагогів та розглянуто педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності, які охоплюють підготовчий, основний та підсумковий етапи навчальної практики.

Ключові слова: педагогічна підготовка майбутнього вчителя, навчальна практика студентів педагогічних ВНЗ, готовність майбутніх педагогів до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності, її компоненти та показники.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку національної школи України підвищує вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя, націлює його на набуття здатності та готовності формування ініціативної, самостійної підростаючої особистості з розвинутим творчим мисленням. Виховувати творчих, ініціативних учнів можливо за умови сформованості в учителя готовності до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності, оскільки, творчість учителя невід’ємна від творчості учнів. Творчий потенціал учителя реалізується в усіх основних напрямках його діяльності: підготовці та реалізації навчального процесу, вивченні педагогічних, аналізі й оцінці його кінцевих результатів професійно-педагогічному самовдосконаленні. Тому, формування готовності майбутнього вчителя до реалізації творчого потенціалу в педагогічній діяльності є одним із провідних наскрізних завдань їх професійної підготовки.

Навчальна педагогічна практика є важливою складовою професійної підготовки майбутніх педагогів. На другому році навчання вона стає провідним фактором професійного саморозвитку, самоідентифікації майбутнім учителем себе у професії, формування в умовах освітнього процесу початкової ланки загальноосвітніх навчальних закладів індивідуально-творчих можливостей у здійсненні педагогічної діяльності.

Результати аналізу наукової літератури та стану підготовки студентів у вищих педагогічних навчальних закладах свідчать, що донині недостатньо вивченим залишається потенціал навчальної практики у творчому розвитку майбутніх учителів. Тому **метою статті** визначено дослідження педагогічних умов формування готовності майбутнього педагога до самореалізації творчого потенціалу у процесі педагогічної практики.

Аналіз актуальних досліджень. Питання професійної підготовки вчителів досліджували І. Зязюн, О. Дубасенюк, А. Маркова, В. Семиченко, М. Поташник та інші; формування творчої особистості та її самореалізацію в діяльності вивчали Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, Б. Гершунський, І. Зязюн, Л. Мітіна, Л. Сохань, С. Сисоєва, В. Сластьонін та інші; реалізацію педагогічних здібностей, творчості майбутнього педагога розглядали О. Дубасенюк, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, І. Козловська, М. Лазарєв, П. Сікорський, Р. Скульський, А. Фурман та інші науковці.

Виклад основного матеріалу. Прагнення особистості до самореалізації розглядаємо як індикатор педагогічних здібностей людини, які забезпечують виконання професійної діяльності на високому рівні. Самореалізація особистості проявляється в індивідуальних способах самовиявлення, саморозкриття, самовдосконалення та ґрунтується на критичній самооцінці своїх здібностей і потенційних можливостей. Особливе значення для самореалізації набувають життєві перспективи, ініціативність, відповідальність та самостійність особистості.

Готовність до того чи іншого виду діяльності досягається шляхом моральної, психологічної, професійної підготовки студентів, особливості якої обумовлені характером педагогічних завдань. У професійній готовності до педагогічної діяльності В. Сластьонін виокремлює такі компоненти:

- психологічний компонент – сформована спрямованість на професійну діяльність, настанова на роботу, наявність інтересу до предмета діяльності, потреба в самоосвіті в цій галузі, розвинуте професійне мислення;
- науково-теоретичний компонент – наявність відповідного об'єму суспільно-політичних, психологічних та спеціальних знань;
- практичний компонент – наявність сформованих на відповідному рівні професійних умінь та навичок;
- психофізіологічний компонент – наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю та визначена спеціальністю сформованість професійно значущих якостей особистості;
- фізичний компонент – стан здоров'я та фізичного розвитку відповідно до вимог професійної діяльності [7].

О. Г. Мороз розглядає готовність до педагогічної діяльності у вигляді генералізованої схеми функціональних компонентів:

- психологічна підготовленість – потреба в діяльності, необхідність усвідомлення відповідності особистісних якостей вимогам діяльності, усвідомлена мотивація особистісних прагнень до даної спеціальності;
- теоретична підготовленість до діяльності – наявність глибоких знань основ наук, знання вимог спеціальності до особистісних якостей і здібностей, володіння знаннями й методами постійного поповнення знань;
- практична готовність до професійної діяльності (уміння планувати та організовувати роботу, вміння застосовувати на практиці раніше отримані знання, вміння та навички, формування нових умінь та навичок);
- ідейно-політична підготовка, світогляд і загальна культура фахівця;
- необхідний рівень розвитку здібностей, яких потребує та чи інша діяльність;
- професійно-визначена спрямованість особистості фахівця [5].

В. В. Кравець розглядає структуру готовності майбутнього педагога до використання технологій відкритої освіти як сукупність чотирьох взаємопов'язаних структурних компонентів: мотиваційного, змістового, операційного та рефлексивного [4].

Готовність учителя до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності, з нашої точки зору, – це інтегральне утворення, яке включає мотивовану потребу до вирішення проблеми, наявність адекватних знань про її сутність, володіння комплексом технологічних умінь, навичок, що обумовлюють високу ефективність досягнення поставлених завдань, здатність до творчості та керування навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

Таким чином, структура готовності майбутнього вчителя до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності представляє сукупність наступних компонентів:

- *мотиваційний*, який відображає глибоке усвідомлення студентами потенційних можливостей самореалізації творчого потенціалу в розвитку професійної компетентності, створенні найкращих умов для розвитку нахилів, здібностей і максимальної самореалізації учнів;
- *змістовий* компонент – наявність у студентів необхідного об'єму психолого-педагогічних знань, а також знань про сутність творчої діяльності педагога, творчих способів його мислення, самовивчення тощо;
- *технологічний* компонент включає комплекс умінь, навичок, які необхідні для забезпечення самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності майбутніх педагогів у структурі професійної діяльності;
- *управлінський* компонент включає керівництво навчально-пізнавальною діяльністю учнів, забезпечує зворотній зв'язок та умови до реалізації творчого потенціалу учнів; володіння навичками рефлексії.

Показниками готовності вчителя до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності майбутніх педагогів є елементи її структури, а саме: глибоке усвідомлення значення самореалізації творчого потенціалу, особистісно-значущий сенс її реалізації у власній професійній діяльності; рівень теоретичних знань про сутність шляхів, засобів її здійснення; рівень сформованості комплексу технологічних умінь, які необхідні для самореалізації творчого потенціалу в навчальному процесі; модель творчого педагогічного керівництва як засобу управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів та забезпечення умов реалізації їх творчого потенціалу. Слід визначити, що дані показники не вичерпують усіх різноманітних якостей готовності вчителя до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності майбутніх педагогів, але в контексті нашого дослідження є найбільш значущим.

Підготовка майбутніх учителів до самореалізації творчого педагогічного потенціалу реалізується у процесі вивчення педагогічних дисциплін у різних видах навчальної діяльності. Однак, особливу роль у цьому процесі відіграє практичне освоєння фундаментального змісту педагогічної роботи, інноваційних технологій навчання в умовах максимально наближених до професійної діяльності вчителя, тобто у процесі педагогічної практики.

Ефективність педагогічної практики, реалізації її завдань (поєднання теоретичної підготовки студентів із практичним застосуванням набутих умінь і навичок, проведення навчальної та позакласної виховної роботи, формування у студентів особистісно-індивідуального стилю поведінки, готовність до самореалізації творчого потенціалу) значним чином визначається проведенням підготовчого етапу.

Практичні заняття з педагогіки, вирішуючи завдання ґрунтовної теоретичної підготовки студентів, спрямовуючи їх на вивчення історичного наробку та сучасного розгляду питань програми, містять творчі міні-майстерні, ділові ігри, інтерактивні театри вирішення конфліктних ситуацій, спрямовані на забезпечення творчої підготовки до навчальної педагогічної практики. Творчі групи студентів самостійно готують і апробують фрагменти виховних заходів, уроків на практичних заняттях у своїй академічній групі. Важливого значення набувають організація і проведення педагогічних аналізів творчої роботи студентів, які сприяють формуванню відповідального ставлення до педагогічних дій. Розвиток творчих здібностей студентів у ситуації близької до професійної, тренування у творчій візуалізації виховного матеріалу, підборі оригінальних підходів до подання матеріалу виховних заходів, залучення нестандартних видів діяльності спрямоване на розкриття творчого потенціалу студентів, готує до педагогічної практики. Отже, *організацію вивчення педагогічних дисциплін на основі активних методів навчання* визначено однією з педагогічних умов їх підготовки до самореалізації творчого потенціалу майбутніх педагогів у професійній діяльності.

У розумінні майбутніми педагогами особливостей педагогічної професії, реалізації творчих стратегій взаємодії з учнівськими колективами, міжособистісного спілкування, особливого значення набуває такий вид навчальної роботи, як моделювання конкретних педагогічних ситуацій та шляхів виходу з них. Поряд із розумінням, навчальне моделювання містить потенціал вправлення, колективного пошуку шляхів виходу з конфліктної ситуації. Тому в системі практичних завдань з педагогіки приділено увагу розвитку здатності й готовності майбутніх педагогів до *моделювання*

стратегії поведінки, творчого продуктивного вирішення педагогічних ситуацій, що визначено однією з педагогічних умов формування готовності до самореалізації творчого потенціалу майбутніх педагогів у професійній діяльності.

Навчальна педагогічна практика студентів – перший досвід безпосереднього вивчення педагогічної професії. Незважаючи на ґрунтовну підготовку (опрацювання завдань практики на практичних заняттях, проведення установчої конференції з включенням питань педагогічного та психологічного налаштування, роботу керівників практики з педагогічним колективом школи в напрямі швидкої адаптації студентів), психологічна скованість студентів, яка викликана новою роллю, стримує процеси їх самореалізації. Тому практичний досвід організації педагогічної практики дозволяє визначити *диференційований підхід підготовки педагогічної практики до організації та керівництва педагогічної практики* як важливу педагогічну умову формування готовності майбутніх педагогів до самореалізації творчого потенціалу в процесі педагогічної практики. Взаємодія керівника практики зі студентом ґрунтується на принципах співпраці, стимулюючи та поступово розкриваючи його творчі здібності.

Спектр професійних умінь сучасного вчителя включає важливу складову педагогічної компетентності – дослідницькі вміння. Творчий підхід до професійної діяльності ґрунтується на постійному узагальненні та аналізі провідного та власного педагогічного досвіду. Ефективність навчально-виховного процесу неможлива без суттєвої модернізації відомих форм, методів, прийомів педагогічної діяльності, пошуку нових, оригінальних підходів до використання досягнень психолого-педагогічної науки. Тому завданнями навчальної педагогічної практики передбачено *формування дослідницьких умінь* (умінь спостерігати педагогічний процес, вести діагностичну бесіду, проводити анкетування з метою вивчення ступеня вихованості та освіченості вихованців, їх інтересів, рівнів зрілості класних колективів; безпосереднього вивчення об'єкту дослідження з теми курсового дослідження) як педагогічної умови формування готовності студентів до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності.

Формуванню власної майстерності, творчого ставлення до своєї праці сприяє вивчення досвіду провідних фахівців. Тому на підготовчому етапі значну увагу приділено перегляду й аналізу студентами відеодосвіду переможців конкурсу «Учитель року», відеозаписів відкритих виховних заходів, фізкультхвилинок, прикладів змістовного відпочинку учнів на перервах тощо, проведених учителями початкової школи. Студенти

отримують в електронні поштові скриньки академічних груп відповідні відеофайли та запитання для їх самостійного аналізу. На практичному занятті, під керівництвом викладача, вони вчаться використовувати кращий досвід, обговорюють власні висновки, пропонують раціональні форми, методи, прийоми роботи з учнями задля забезпечення самореалізації їх творчого потенціалу. Тому *залучення сучасних інформаційних технологій* обрано однією з педагогічних умов формування готовності студентів до самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності.

Розвиток творчих здібностей студентів передбачено в основному етапі навчальної педагогічної практики – безпосередньо в школі. Завданнями визначено участь практикантів у навчально-виховній роботі класу: допомога класному керівнику у проведенні окремих видів позакласної виховної роботи з учнями та самостійне проведення однієї з форм виховної роботи, проведення дидактичних ігор у позакласній роботі; допомога активу класу у формуванні міжособистісних стосунків; організація активного відпочинку учнів на перервах; індивідуальна робота з учнями у закріпленому класі; допомога вчителю (з предмету спеціалізації) у підготовці дидактичних матеріалів до уроку, участь в облаштуванні кабінету тощо; виконання дидактичних завдань із педагогіки; вивчення індивідуальних особливостей учнів під керівництвом психолога.

Продуктивність здійснення педагогічної самореалізації майбутніх учителів у процесі педагогічної практики передбачає включення їх у постійний творчий пошук, інноваційну діяльність педагогічного колективу школи, створення умов до самоаналізу, самовдосконалення, самостійного розвитку і формування професійних умінь, творчого стилю педагогічної діяльності. До організаційно-педагогічних умов самореалізації студентів відносимо *цілісність педагогічної практики, інноваційно-творчий підхід до її організації*.

Інформаційні технології дозволяють збагатити панораму відчуттів виховного заходу та уроку. Наприклад, залежно від матеріального забезпечення класних кімнат, студенти використовують звуки моря, вітру, співи птахів, зображення всесвіту, дію вулканів у морських глибинах тощо. Візуалізація матеріалу уроку спрямована на емоційне забарвлення навчального матеріалу, різнобічне сприйняття учнями явищ, фактів, подій. Підготовка до такого уроку розвиває вміння студентів реалізовувати власний духовний світ у професійній діяльності.

На підсумковому етапі студенти аналізують, підсумовують власні досягнення: оформлюють текстові документи (розробку виховного заходу, виконання дидактичних завдань, робочий зошит); відеозаписи основних

видів діяльності; у творчих групах готують презентації за результатами практики для виступу на підсумковій конференції. Створення звітів власної педагогічної діяльності сприяє рефлексії, оцінці цінності, результативності власної діяльності. У межах доповідей на підсумковій конференції студенти обмінюються думками, інформаційними матеріалами, узагальнюють реалізацію творчого досвіду, з кращих робіт формують фонд для наступних курсів.

Висновки. Проведений аналіз проблеми самореалізації творчого потенціалу у професійній діяльності майбутніх педагогів, як у наукових джерелах, так і в педагогічній практиці, дозволяє констатувати, що вона розробляється в теоретичному плані досить інтенсивно. Цілеспрямована орієнтація студентів на самореалізацію творчого потенціалу, формування інноваційного мислення у процесі педагогічної практики сприятиме більш успішному входженню молодого вчителя у сферу професійної діяльності. Педагогічну практику можна розглядати не тільки як важливий засіб підготовки фахівців, як організаційну форму навчального процесу, але ще як провідний фактор саморозвитку, формування індивідуально-творчих можливостей у здійсненні професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник / С. І. Гончаренко. – К. : Лебідь, 1997. – 376 с.
2. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
3. Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ : АІД, 2006. – VIII. – С. 105–115.
4. Кравец В. В. Структура готовності майбутнього вчителя до застосування технологій відкритого освіти / В. В. Кравец // Вестник Воронежского государственного университета. Серия : Проблемы высшего образования. – 2003. – № 2. – С. 56–58.
5. Мороз О. Г. Перші кроки до майстерності / О. Г. Мороз, В. А. Омеляненко. – К., 1992. – 109 с.
6. Робочий зошит з педагогіки студента-практиканта II (III) курсу : методичні рекомендації / укл. Кононенко М. П., Коваленко Н. В., Михайленко Н. А. – 2-е вид., випр. і доп. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 48 с.
7. Слостенін В. А. Готовность педагога к инновационной деятельности / В. А. Слостенін // Педагогическое образование и наука. – 2006. – № 1. – С. 32–37.

РЕЗЮМЕ

М. П. Кононенко, Н. В. Коваленко. Формирование готовности будущих учителей к самореализации творческого потенциала в процессе учебной педагогической практики.

В статье проанализированы подходы к рассмотрению понятия «профессиональная готовность», определена сущность интегрального образования

будущего учителя – готовность к самореализации творческого потенциала в профессиональной деятельности, смоделирована и описана его структура, содержащая мотивационный, содержательный, технологический, управленческий компоненты, исследованы показатели готовности. Проанализирована учебная педагогическая практика как важная составляющая профессиональной подготовки педагогов и рассмотрены педагогические условия формирования готовности будущих учителей к самореализации творческого потенциала в профессиональной деятельности, которые охватывают подготовительный, основной и итоговый этапы учебной практики.

Ключевые слова: педагогическая подготовка будущего учителя, учебная практика студентов педагогических вузов, готовность будущих педагогов к самореализации творческого потенциала в профессиональной деятельности, ее компоненты и показатели.

SUMMARY

M. Kononenko, N. Kovalenko. The formation of future teachers' «professional readiness» to realize creative potential during the pedagogical activity.

The article analyzes the main approaches to understanding the notion of future teachers' «professional readiness», the meaning of integrated education of future teachers is defined as readiness to realize creative potential during the pedagogical activity.

The creative potential of the teacher is realized in all main directions of his activity: preparation and implementation of the teaching process, the study, analyzing and evaluating of the final results of his professional self-improvement. Therefore, the formation of future teachers' readiness to realize the creative potential in educational activity is one of the leading tasks of their professional training.

That is why, the aim of the article is to define the pedagogical conditions of forming of future teachers' readiness to the realization of their creative potential in the pedagogical practice.

The structure of future teachers' «professional readiness» is modeled and described. The model of professional readiness of future teachers contains motivational, informative, technological and management components; the indicators of future teachers' professional readiness are studied. Educational teaching practice is analyzed, as an important component of professional training of teachers and pedagogical conditions of forming future teachers' readiness to realize creative potential during the pedagogical practice are reviewed. They cover preparatory, main and final stages of training practice.

The analysis of problem of future teachers' self-realization in the professional activity, both in scientific and pedagogical practice, let us suggest that it is developed in pedagogical theory very intensively. Purposeful students' orientation for realization of their creative potential in the pedagogical practice, forming their innovative thinking in this practice will contribute to more successful entry of young teachers in the professional activity. Teaching practice can be seen not only as an important means of future teachers training, as an organizational form of the educational process in pedagogical higher establishments, but even as the leading factor of self-development, forming of students' individual creative abilities in professional activity.

Key words: pedagogical training of a future teacher, readiness of future teachers to realize creative potential in professional activity, the components and indicators of future teachers' professional readiness.